



## י. הוכחות מהמקרא ומחז"ל שהנביאים דיברו במשלים

כיוון שהזכרתי משלים, נקדים הקדמה זאת: דע שהמפתח להבנת כל מה שאמרו הנביאים עליהם השלום ולידיעת אמיתתו הוא הבנת המשלים ומשמעותיהם ופירושו ביטוייהם (=שתי המטרות של הספר).

יודע אתה את דברו יתעלה (הושע יב,יא): "וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמָּה"<sup>30</sup> ויודע אתה את דברו (יחזקאל יז,ב): "חֹדֶר חֵידָה וּמִשַּׁל מִשַּׁל". יודע אתה שמרוב שימוש הנביאים במשלים<sup>31</sup> אומר הנביא (שם כא,ה): "הִמָּה אֲמָרִים לִי הֲלֹא מִמִּשַּׁל מִשַּׁלִּים הוּא". יודע אתה את מה שפתח בו שלמה (משלי א,ו): "לְהַבִּין מִשַּׁל וּמְלִיצָה דְבָרֵי חֲכָמִים וְחֵידוֹתָם".

במדרש נאמר (שהש"ר א,ח): "לָמָּה הָיוּ דְבָרֵי תוֹרָה דּוּמִים עַד שֶׁלֹּא עָמַד שְׁלֵמָה? לְבַאֵר שֶׁהָיוּ מִימֵיהָ עֲמוּקִים וְצוּנָנִים וְלֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְשַׁתּוֹת מֵהֶן. מָה עָשָׂה פֶקֶח אֶחָד? סִפֵּק חָבֵל בְּחָבֵל וּמְשִׁיחָה לְמְשִׁיחָה וְדֹלָה וְשֵׁתָה. כֵּךְ הָיָה שְׁלֵמָה מִמִּשַּׁל לְמִשַּׁל וּמְדַבֵּר לְדַבֵּר עַד שֶׁעָמַד עַל דְּבָרֵי תוֹרָה" - זה לשונם. איני חושב שאדם בריא בשכלו ידמה ש"דברי תורה" הנזכרים כאן, אשר לשם הבנתם חיבל תחבולה להבין את משמעותיות המשלים, הם דיני עשיית סוכה ולולב ודין ארבעה שומרים. אלא הכוונה כאן בלא ספק להבין את הדברים העמוקים והמעורפלים.

### הערות - ילמד ענוים דרכו

30 בראשית רבה כז,א: "א"ר יודן: גדול כוחן של נביאים שמדמין צורה ליוצרה, שנאמר: 'ואשמע קול אדם בין אולי'. א"ר יהודה בר סימון: אית לן קריא אחרן דמחזור יתר מן דין, שנאמר: 'ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה'". הל' יסודי התורה ז,ו: "כל הנביאים (מתנבאים) על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה. משה רבינו לא על ידי מלאך, שנאמר: 'פה אל פה אדבר בו', ונאמר: 'וידבר ה' אל משה פנים אל פנים', ונאמר: 'זתמונת ה' יביט' - כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל, הוא שהתורה מעידה עליו: 'במראה ולא בחידות' שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו".

31 הנביאים רואים במשלים, אך גם מדברים לעם במשלים, להסתיר דבריהם. הל' יסודי התורה א,יב: "והואיל והדבר כן הוא (שאינן לקב"ה גוף ואינו פועל בגוף), כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ובדברי נביאים הכל משל ומליצה הן, כמו שנאמר: 'יושב בשמים ישחק', 'כעסוני בהבליהם', 'כאשר שש ה' וכיוצא בהן. על הכל אמרו חכמים: 'דברה תורה כלשון בני אדם'". ושם הלכה ט: "אם כן מהו זה שכתוב בתורה 'ותחת רגליו', 'כתובים באצבע אלוהים', 'יד ה', 'עיני ה', 'אזני ה', וכיוצא בדברים האלו? הכל לפי דעתן של בני אדם הוא, שאינן מכירין אלא הגופות ודברה תורה כלשון בני אדם. והכל כינויים הן, שנאמר: 'אם שנותי ברק חרבי', וכי חרב יש לו ובחרב הוא הורג? אלא משל והכל משל. ראייה לדבר שנביא אחד אומר שראה הקדוש ברוך הוא לבושיה כתלג חיור, ואחד ראהו חמוץ בגדים מבצרה, משה רבינו עצמו ראהו על היים כגבור עושה מלחמה, ובסיני כשליח צבור עטוף, לומר שאין לו דמות וצורה אלא הכל במראה הנבואה ובמחזה..."

מסלול 1: יום א לפרשות ויקהל (פקודי)

מסלול 2: יום ג לפרשת כי תשא

## יא. ערך הנמשל לעומת המשל

ונאמר שם: "ורבנן אמרי: זה שהוא מאבד סלע או מרגלית בתוך ביתו, עד שהוא מדליק פתילה באיסור מוצא את המרגלית (= הפתילה עצמה אינה חשובה, אלא שווה איסור אחד בלבד, אך על ידה ניתן למצוא את המרגלית ששווה הון), כך המשל הזה אינו כלום, ועל ידי המשל אתה רואה את דברי תורה" - גם זה לשונם. התבונן כיצד הם, ז"ל, אמרו מפורשות שהמשמעויות הנסתרות של דברי תורה הם המרגלית, בעוד הפשט של כל משל אינו כלום, וכיצד דימו את העובדה שהמשמעות הנמשלת מסתרת בתוך פשט המשל למי שנפלה ממנו מרגלית בביתו, והוא בית חשוך מלא גרוטאות, ואותה מרגלית מצויה, אלא שאינו רואה אותה ואינו יודע על אודותיה. היא כאילו יצאה מרשותו, שכן נמנע ממנו להפיק ממנה תועלת עד שידליק את המנורה כפי שזכר, שהדלקתה כמוה כהבנת משמעות המשל.

## יב. תפקיד המשל - הסתרת הנמשל מהטיפשים ורמיזתו לחכמים

אמר החכם (=שלמה): "תפוחי זֶהָב בְּמִשְׁכֵּיֹת כֶּסֶף דָּבָר דָּבָר עַל אֲפִנְיוֹ" (משלי כה,יא). שמע ביאור עניין זה שהזכירו: משכיות - הם הפיתוחים העשויים מעשה סבכה (=מעשה רשת), כלומר, שיש בהם מקומות פתוחים דקיקים כעיניים זעירות, כגון מעשי הצורפים, הקרויים כך מכיוון שהמבט חודר בעדם. תרגום וישקף (בראשית כו,ח): "ואסתכיי". הוא אמר אפוא שתפוח זהב ברשת של כסף שנקביה דקיקים מאוד הוא משל לדיבור האמור על שתי פנים (=שיש לו שתי משמעויות).

ראה אפוא מה נפלא דיבור זה המתאר את המשל המשוכלל, שכן אומר הוא שדיבור בעל שתי פנים, דהיינו, שיש לו פשט ויש לו משמעות נסתרת, צריך שפשטו יהא יפה ככסף (כדי שימשוך את ההמון ובכך יסתיר את הסוד)<sup>32</sup>; ומשמעותו הנסתרת צריכה להיות יפה (=חשובה) מפשטו, עד שמשמעותו הנסתרת תהיה ביחס לפשטו כזהב ביחס לכסף. (עוד דבר: ) בפשט צריך שיהיה מה שיצביע<sup>33</sup> למתבונן על המשמעות

### הערות - ילמד עננים דרכו

32 תורת משה היא הנבואה הנראית המובנת ופשוטה ביותר לציבור לעומת שאר הנביאים, כי משה היטיב להסתיר את הסודות בתוך עולם של פשט שכולו אמת במציאות, מה שהנביאים הצליחו לעשותו פחות. יש נביאים שהכתיבה והשפה בהם קשות ביותר והשימוש במשלים ניכר ומכביד לאין ערוך מהתורה. משל טוב הוא משל שהחורים שרואים מהם שיש זהב נסתרים מאוד והכסף ניכר ויפה מאוד.

33 לדוגמה כשנאמרים דברים הסותרים את יסודות האמונה, כמו הגשמה או כמו "השמים החדשים" - שלפי הרמב"ם כיוון ש"עולם כמנהגו נוהג" ו"אין בין עוה"ז לימות המשיח וכו'", חייבים להסביר שזה משל. כדי לדעת מהו הנמשל נדרש "המילון". כך, אם נראה במקומות אחרים שאימפריות

**הנסתרות** (=כמו סתירה פנימית, או דבר לא הגיוני וכיו"ב, שמי שהוא חכם ובעל עיון יוכל להבחין בזה ולהעמיק ראייתו), כאותו תפוח זהב שהולבש רשת עשויה כסף בעלת נקבים זעירים. כאשר רואים אותה מרחוק או בלי התבוננות מופלגת, חושבים שהיא תפוח כסף. אך כאשר מי שעינו חדה מתבונן בה התבונן היטב, מתברר לו מה שבתוכה. הוא יודע שהתפוח עשוי זהב.

כך הם משלי הנביאים עליהם השלום. הפשטים שלהם - חוכמה המועילה בדברים רבים, לרבות תיקון מצב החברות האנושיות (=כסף, כך מי שאינו בעל אמונה גדולה בחכמת הנביאים או שאינו בעל יכולת עיונית, יראה רק את זה ויעצר שם). כך נראה מן הפשטים של משלי ושל כתובים אחרים מעין זה. המשמעות הנסתרת של משלי הנביאים - היא חוכמה המועילה באמונות, האמת לאמיתה<sup>34</sup>.

## שאלות מנחות:

- ✦ מה פירוש "דברה תורה כלשון בני אדם"?
- ✦ האם יש קשר בין המשל שהנביא רואה בנבואה, למשל שהוא ממשיל את הדברים לעם או כותבם בספר? האם ככל שדרגת הנבואה היתה נמוכה יותר והמשל הנבואי שהשיג הנביא היה סבוך יותר, כך הוצע לעם משל סבוך יותר?
- ✦ האם יש במשל דבר חכמה או שהוא רק לבוש שאין בו דבר? (עייין במשל המרגלית מול משל תפוחי הזהב) והאם יש בו משהו מן הנמשל עצמו?
- ✦ מהי הדרך לפצח את הנמשל?

### הערות - ילמד ענוים דרכו

גדולות נקראות "שמים" נדע ש"השמים החדשים" רומזים לאימפריה חדשה. כך גם בדבריו לקמן על האשה הזונה, כיוון שהתורה משווה בין זנות הלב וזנות השכל, פשוט ששלמה ימשיל את עזיבת המושכלות בזנות אשה. כך גם "עטרותיהם בראשיהם" לא ניתן לפרש כפשוטו כי בעולם הבא אין גוף לדעת הרמב"ם, ועל כן ברור שיש כאן משל, ועטרת הראש היא ההשגה.

34 ברמב"ם יש היררכיה ברורה, שהעיסוק ב"טוב ורע" ובתיקון החברה הוא רק אמצעי אל התכלית - ידיעת ה' (מו"נ ג, כז). וזה היה חטא אדם הראשון, שלפי הרמב"ם עבר מהעיסוק באמת והשקר - ידיעת האמיתות - לעיסוק בטוב ורע - תיקון החברה (מו"נ א, ב).